

ERSTA DIAKONI

Så hjälper vi barnet!

Rutiner kring berusade/påverkade föräldrar i förskolan

**Ett samarbete mellan Ersta Vändpunkten, Södermalms Socialtjänst förvaltning och
Södermalms kommunala förskolor**

Barnkonventionen har syftet att skydda och stärka barn i situationer som upplevs hota barnets trygghet, vilket händer när barn växer upp i familjer med missbruk. Förskolan kan vara barnets enda trygghet och det är därför viktigt att det finns rutiner kring hur vi hjälper dessa barn. Ersta Vändpunkten är en mottagning som är organiserad kring den anhöriges behov.

RUTINER KRING BERUSADE/PÅVERKADE FÖRÄLDRAR I FÖRSKOLAN - SÅ HJÄLPER VI BARNET!

Dessa rutiner är framtagna av Ersta Vändpunkten i samarbete med Södermalms Socialtjänst förvaltning med utgångspunkt från Barnkonventionens artikel 3, som handlar om barnets bästa. ***Vid alla åtgärder som rör barn skall barnets bästa komma i främsta rummet.*** Samarbete mellan olika instanser är en förutsättning för bästa möjliga insats.

RUTINER OCH HANDLINGSPLAN

Barn är en medborgargrupp med särskilda behov av skydd och stöd. Att inta ett barnperspektiv som vuxen kräver såväl kunskap om barns utveckling och behov samt en inlevelseförmåga hos den vuxne att identifiera sig med barnets situation.

När en berusad förälder kommer till förskolan så hamnar både barnet och personalen i en krissituation och det är därför av stor vikt att ha tydliga rutiner kring en sådan situation.

Det finns idag ingen laglig rätt för förskolan att hålla kvar barnet, men det finns tydliga riktlinjer kring hur en sådan situation ska hanteras. Förskolan ska i ett första skede kontakta den andra föräldern eller annan närstående för att besluta hur situationen ska lösas. I första hand ska den andre föräldern komma till förskolan och hämta barnet. I denna situation kontaktas alltid förskolechefen och en bedömning av situationen görs. Eventuellt behövs Socialjouren kontaktas (Tel: 08-508 40 000).

För att kunna agera på bästa sätt vid en sådan här situation är det fördelaktigt att vara två personal på plats även vid stängning. Detta för att barnet och föräldern behöver skiljas åt och en konfrontation tillsammans med barnet väcker skamkänslor.

Personal 1 är i barnets närhet. Det är viktigt att agera normalt inför barnet trots den svåra situationen. Barnet känner oro och frågor kan uppstå. Därför är det viktigt att hålla sitt lugn och finnas som stöd samt bekräfta och skapa trygghet kring barnet. Personal 1 förklarar på ett enkelt sätt vad som händer för barnet kring hemgång efter att ha pratat med personal 2. För att minska barnets rädsla och oro är det viktigt att ge exakt och begriplig kunskap om det inträffade till barnet.

Personal 2 ber att få prata med den berusade/påverkade föräldern avskilt för att hitta en lösning som är bra både för barnets och föräldrarnas del.

Förslagsvis kan personen säga till den berusade när de gått undan: ”Hur är det med dig? Vi ser att du är berusad och påverkad, det oroar oss. Vi har som rutin att vi kontaktar den andra föräldern alternativt annan närstående vid sådana här situationer så att ditt barn kan komma hem på ett säkert sätt”. Det går inte att förutse en förälders reaktion på dessa frågor och det är vanligt att föräldern känner sig kränkt och ifrågasatt. Tänk på att kommunikationen med en berusad person är komplicerad. Det är lätt att bli manipulerad och att det kan leda till att du tycker synd om föräldern.

Glöm inte barnperspektivet! Var rak, tydlig och gå inte in i diskussion.

Lita på din intuition. Förslagsvis kan du be den berusade invänta i ett enskilt rum tills annan anhörig kan komma. Vid misstanke om bilkörning ring polisen, att försöka stoppa en person från rattfylla är ett handlande som stöds av lagen.

Dagen efter är det viktigt att personal 1 eller 2 pratar med barnet om hur det har varit hemma, trots eventuell moralisk spärr. Var beredd på att du kanske inte får svar på en gång eller att barnet är tyst, tystnad är också ett svar. Det kan dröja innan barnet känner sig tryggt och redo för att prata om det. Underskatta inte din egen roll som resurs och stöd för barnet. Du och förskolan är viktig! Fortsatt samtal med barnet sker vid ett senare tillfälle, med stöd av dokumentet ”Samtal med barn”.

Personalen på förskolan ska vara väl medvetna om hur de ska agera i olika krissituationer. Det ska även framgå vem som har ansvar och vilka befogenheter som finns. En aktuell adress- och telefonlista till ansvariga på socialnämnden, socialjouren och polisen bör alltid finnas tillgänglig. Checklistor kan vara ett hjälpmedel till personalen att sätta igång arbetet i en krissituation. Krisplanen ska repeteras och uppdateras vid behov. All personal ska känna till innehållet.

BARNKONVENTIONEN

Barnkonventionen har syftet att med tydligt barnperspektiv skydda och stärka barn i situationer som upplevs hota barnets trygghet. Viktiga artiklar som är utformade inom konventionen är:

- Barnets bästa ska alltid komma i främsta rum (artikel 3)
- Barnet har rätt till överlevnad, utveckling & skydd (artikel 6,19)
- Barnet har rätt till bästa uppnåeliga hälsa (artikel 23)
- Barnet har rätt till vila, lek, fritid & kultur (artikel 31)

ANMÄLNINGSPLIKTEN

Kom ihåg att det är din oro för barnet som du anmäler, inte föräldrarna.

Barnets rättigheter måste bli tillgodosedda både före, under och efter en orosanmälan. Den 1 januari 2013 infördes en förändring i Socialtjänstlagen (SoL) som innebär att anmälningsskyldiga som i sin verksamhet ”*får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa*” ska genast göra en anmälan till socialnämnden. Skyldigheten att anmäla kvarstår även i de fall då barnet eller familjen redan har kontakt med socialtjänsten. Den som är skyldig att anmäla enligt 14 kap 1§ första stycket SoL kan inte göra en anonym anmälan. Det går aldrig att ifrånsäga sig sitt eget ansvar att se till att en anmälan verkligen görs med en hänvisning till att någon annan åtagit sig att göra en anmälan. Om det finns en rädsla för föräldrarnas reaktion till följd av eller inför en anmälan kan anmälaren behöva stöd av personalgruppen och Socialtjänst. Skyldigheten att anmäla är absolut och ett hot om våld kan i sig vara en anledning till att en anmälan behöver göras till skydd för barnet. Socialtjänsten är skyldig att slutföra utredningen som inlemts när ett barn misstänks fara illa, även om familjen väljer att flytta. Den nya kommunen är skyldig att bistå den utredning som socialnämnden i den gamla kommunen kan behöva för att kunna fatta beslut i ärendet. Det är även möjligt för den nya kommunen att ta över ansvaret för utredningen och slutföra den enligt 11 kap 4 § SoL.

Underlåtenhet att anmäla kan bero på okunskap, bristande civillkurage, överidentifikation med föräldrarna. Anmälningsskyldiga kan känna en oro för att anmälan kan skada barnet och att relationen till barnet och familjen förstörs. Andra skäl är bristen på kunskap om vad anmälan leder till och bristen på återkoppling om vad anmälan resulterar i.

- Anmälningsplikten är det svenska samhällets sätt att tydliggöra allas vårt ansvar för omsorg och skydd av alla barn. **Det är barnets behov som är utgångspunkt för om anmälan ska göras eller inte. Inte hänsynen till föräldrarna eller den egna verksamheten. Anmälningsskyldigheten är ett personligt ansvar.**
- Anmälan till socialtjänsten ska ske skyndsamt.
- **Skyldigheten kan inte delegeras eller remitteras bort.**
- Barnomsorgspersonal omfattas av en ovillkorlig anmälningsskyldighet enligt kap 14§1 Socialtjänstlagen. **Denna skyldighet innebär att de måste anmäla till Socialtjänstens Individ- och familjeomsorg när de misstänker att ett barn utsätts för omsorgssvikt.**
- **Skyldigheten att anmäla inträder redan när det finns misstanke om att barnet far illa på ett sådant sätt att det kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till stöd och skydd för barnet.**
- **När ett barn skrivs in på förskolan är det bra att informera föräldrarna muntligt och skriftligt om den anmälningsplikt som råder. Om det sedan blir aktuellt för en orosanmälan så kan det vara en trygghet för personalen att kunna hänvisa till den information som gavs vid inskrivningen.**

Om någon av föräldrarna eller nära anhörig är misstänkt för övergrepp eller misshandel kan det vara olämpligt att underrätta föräldrarna om att en anmälan till socialtjänst eller polis har gjorts. Vid misstanke om brott behöver polisen säkra bevis och spår eller fatta beslut om ett eventuellt förhör innan föräldrarna informeras. Barnet kan behöva få möjlighet att lämna sin berättelse kring vad som har hänt utan påverkan från föräldrarna. Det är förskolechefen som skriver under orosanmälan och ska vara närvarande, stödjande och deltagande. Glöm inte att barnets bästa ska alltid komma i främsta rum. Du har ett ansvar och skyldighet att barnets problematik synliggörs och att barnets hjälpbehov förmedlas. Din uppgift därefter är att bekräfta och att vara nära barnet.

Råder det en osäkerhet kring anmälningssituationen så kontakta Södermalm Socialtjänst förvaltnings journummer 08-508 12 112 och be att få tala med en barnhandläggare. Om du önskar att vara anonym till en början är det viktigt att inte uppge vare sig ditt namn eller den förskola som du arbetar på.

SOCIALTJÄNSTEN

När en anmälan kommer till socialtjänsten så görs det en så kallad förhandsbedömning. Vid denna bedömning får socialtjänsten beakta tidigare kännedom om den som direkt berörs av anmälan. Socialtjänsten får endast ta kontakt med den enskilde och anmälaren i detta skede. Om förhandsbedömningen resulterar i att inte inleda utredning ska detta dokumenteras, med en motivering till detta. En orsak till att socialtjänsten inte inleder en utredning kan vara att barnets behov tillgodoses på ett annat sätt, till exempel att familjen redan har tillräckliga insatser. Eller att barnet nyligen har utretts och att den nya anmälan inte ändrar tidigare bedömning. BBIC (Barns behov i centrum) är det handläggnings- och dokumentationssystem som används vid Södermalms Socialtjänsts utredningar. Med hjälp av detta dokument kan barnets behov av skydd, stöd och eventuella insatser av Socialtjänsten bedömas. Föräldrarnas förmåga att ge grundläggande omsorg, säkerhet, känslomässig tillgänglighet, stimulans, vägledning och gränssättning samt stabilitet utreds även.

SJÄLVREFLEKTION FÖR FÖRSKOLELÄRAREN

Som förskolelärare så finns det olika faktorer som påverkar min egen hållning och benägenhet att ingripa, nedanstående är förslag på faktorer som kan inverka:

- Egna erfarenheter av missbruksproblematik? Är jag själv uppvuxen i en missbruksmiljö, lever jag tillsammans med någon som missbrukar, andra nära anhöriga med denna problematik? Hur är mitt eget förhållande till alkohol?
- I vilken grad förmår jag sortera bort detta och förhålla mig professionellt?
- Är jag påverkad av mina egna problem som förälder när jag konfronterar andra föräldrar med observationer och bekymmer kring deras barn?
- Finns det en risk att jag identifierar mig för mycket med föräldrarna?
- Hur hanterar jag en konfliktsituation, vilken förmåga har jag att tåla andras lidande, frustration och eventuella aggressioner?
- Dåliga erfarenheter av att skicka ärendet vidare till Socialtjänst.

ATT FINNAS DÄR FÖR BARNET

Jag är ju ingen psykolog! Tänk om jag inte räcker till? Tänk om jag ställer fel frågor? Barnets känslor och tankar hamnar in på huden så att det märks i våra egna tankar och känslor. Vår egen bakgrund bärs även med i mötet med barnet. Relationen är viktig för samtal, om du känner dig otillräcklig kan det vara en trygghet att veta att en vuxen som ”finns där” är en skyddsfaktor som många gånger innebär en avgörande skillnad.

En relation som präglas av värme, äkthet och empati är avgörande i samtal om viktiga saker mellan ett barn och en vuxen. Att barnet får möjlighet att berätta, formulera sig, är en viktig del för förändring och utveckling. När ett barn märker att deras problem är möjliga att prata om och att de blir tagna på allvar, så får de mod.

Om vi kan identifiera våra egna tankar och känslor minskar risken för att vi ska störa barnets berättelse när den rör och berör våra egna åsikter och fördomar.

Bakom en liten mening kan det finnas något jättestort, var nyfiken.

SAMTAL MED BARNET

Barnet är en unik individ och har sitt eget sätt att reagera, uttrycka sina känslor och förhålla sig till situationen och sin omgivning. Anpassa samtalet efter barnets ålder och mognad. I stället för att undanhålla information och undvika att tala om det svåra som sker i barnets liv, behöver barnet ges utrymme att tala, uttrycka känslor och få svar på sina frågor. Barn oroar sig för sin förälder som missbrukar och föräldern oroar sig för hur beroendet påverkar barnet. Ofta är det en svårighet att tala om detta inom familjen och en första förutsättning för att familjen och barnen ska kunna få det stöd de behöver är att bryta tystnaden, avlasta skuld och skam och öppna upp kommunikationen. När ett barn märker att deras problem är möjliga att prata om och att de blir tagna på allvar, så får de mod.

I samtal med barn är det bra att komma ihåg att vi har en mun och två öron. Det betyder att vi ska lyssna dubbelt så lång tid som vi talar.

När barnet börjar berätta är det viktigt att bevara en öppen och intresserad atmosfär. Uppmärksamheten måste riktas mot vad barnet självt framställer som svårt. Vad är barnet upptaget av och oroligt för? Bekräfta och stöd barnet i vad det berättar. Denna bekräftelse måste göras så att barnet inte upplever att det sviks eller misstros. Du måste också visa barnet att du tål att höra på det, och att du genom dina svar erkänner barnets reaktioner. Det är viktigt att dela erfarenheten kring barnets situation med dina kollegor, bördan kan bli för tung att bära själv. Förmedla till barnet att du tror på det som barnet berättar, genom en sådan bekräftelse ger du barnet den viktigaste upplevelsen av att bli taget på allvar och att dess känslomässiga reaktioner är både förståeliga och normala. När barnet på så sätt får någon att dela sina smärtsamma upplevelser blir det lättare för barnet att se att problemen hänger ihop med vad som händer runtomkring. Undvik symbolspråk, det finns en risk att barnet tolkar det du säger bokstavligt.

- *Du bör berätta för barnet att det inte är skuld till de problem som vuxna har med missbruk och att det inte är ett barns uppgift att få slut på de vuxnas problem.*
- *Det är viktigt att inte tala nedsättande om föräldrarna. Känslor av skuld i förhållande till sina föräldrar och familjen gör det ofta svårt för barnet att berätta. En vanlig slutsats hos ett barn nästan oavsett vilket eller vilka problem som finns i familjen, är att det är barnet självt som det är fel på.*
- *Familjeloyaliteten är stark, att berätta kan kännas som att förråda sin egen familj. En otrygg anknytning är minst lika stark som en trygg.*

ÖPPNA FRÅGOR

För att få barnet att berätta kan det vara bra att nyfiket ställa öppna frågor; *när, var, vad, vem och hur*. Öppna frågor gör att en berättelse växer fram som kan hjälpa både den vuxne och barnet att förstå. Vi behöver göra vårt bästa för att frågan underlättar för barnet att berätta sin egen historia, på sitt eget sätt.

Det är viktigt att skapa möjligheter för barnet att berätta, för att undvika att bli som en förhørsledare, är frågor som innehåller orden berätta och förklara viktiga. Har vi den typen av frågor i fokus under samtalet så kommer barnet med stor sannolikhet vara den som pratar mest.

Dessutom kan barnet göra det på sitt sätt, med sina egna ord och sitt tempo. Bekräfta barnets mod att berätta för en vuxen. Fokus ska vara på det som barnet själv anser är svårt och känner sig orolig inför. Barnet behöver veta att det finns hjälp både till barnet och till föräldern.

Det är värdefullt att förmedla till barnet att:

- *det är inte ditt fel att mamma eller pappa missbrukar*
- *du är inte ensam*
- *det är inte ditt ansvar att se till att föräldern mår bra*
- *det är tillåtet att prata med andra om sin situation*
- *det är andra vuxna som ska hjälpa föräldern, inte barnet*

Under samtalet är det viktigt att det finns gott om tid, barnet ska inte känna att dennes problem är nått som snabbt ska avklaras. Det är bra att fråga barnet om hur situationen ser ut i hemmet just nu, om något har förändrats som gör att barnet känner sig rädd för att gå hem eller om nått annat måste rättas till omedelbart.

Lova aldrig saker som inte kommer kunna hållas!

Det är emellertid viktigt att möta barnet i dess rädsla för att allt kan bli värre. Skillnaden för barnet efter ett samtal med dig är att barnet har fått dela några av sina problem med dig och för barnet innebär det en viktig förändring. Det är viktigt att du pratar med dina kollegor, chef och andra stödfunktioner om dina upplevelser efter samtalet med barnet.

Förskolechefen ansvarar för att socialtjänsten får denna information så att en eventuell hjälpinsats kan ges.

UPPFÖLJANDE SAMTAL MED BARNET

Att återkommande fråga efter barnets egna tankar är ett sätt att ta reda på var barnet befinner sig känslomässigt och uppmärksamma om det finns ett behov av stöd och hjälp att hantera olika känslor. Vid det uppföljande samtalet kan det vara klokt att bekräfta vad du har sett och att säga till barnet att det inte kan vara så lätt att ha på det sättet. Det är viktigt att du får barnet att förstå att du vill hjälpa det att få det bättre.

Var beredd på att barnet kanske inte kommer att delta aktivt i samtalet.

Om barnet fortfarande inte säger något bör samtalet avslutas men kom överens om att tala mer om det senare. Om barnet avvisar hjälp med motiveringen att det ska klara sig självt, kan man bemöta detta med att säga att det kan vara bra att prata med någon om det som är svårt, och att det ofta kan hända att vi alla behöver någon att prata med. Det är inte säkert att vi alltid klarar att lösa problemen själva. Barnet har mött en intresserad vuxen som förmedlar en önskan om att vara till hjälp. Barnet står inför ett dilemma där det riskerar något men samtidigt kan få hopp och stöd.

FÖRÄLDRAR

Missbruk är ett tabubelagt ämne och det bör läggas ner mer tid kring att prata om ämnet. Föräldramöten är ett sådant allmänt forum där föredrag och diskussioner om barns upplevelser av vuxnas användning av berusningsmedel kan diskuteras. Det är viktigt att då även kunna

informera om var föräldrar kan vända sig för eventuell hjälp och rådgivning. Den föräldern som inte missbrukar kan vara så indragen i sin partners missbrukproblem att inte heller den föräldern är i stånd att ge barnet det stöd och den uppmärksamhet som barnet är i behov av. Ofta är barnet oroligt både för föräldern som missbrukar och den andra

föräldern. Kunskapen kring missbruk och anhörigproblematik är stor i Sverige och hjälp finns att få. I möte med föräldrar är det ett bra tillfälle att hänvisa till de hjälpinstanter som finns för familjer med beroendeproblematik. Beroendecentrum finns i alla kommuner och arbetar främst med den beroende. På Södermalm finns Ersta Vändpunkten som är en länsövergripande verksamhet som vänder sig till de anhöriga i familjer med missbruk i form av alkohol, tabletter eller droger. På Ersta Vändpunkten finns det möjlighet för barnen att berätta om sina upplevelser, dela erfarenheter och lära sig mer om beroendesyjukdomen utifrån barnets ålder och förmåga. En viktig del i arbetet med småbarn är föräldrarnas delaktighet. Alla som arbetar på Vändpunkten har tystnadsplikt. Vid kännedom om eller misstanke att ett barn far illa upphör tystnadsplikten och anmälningsskyldigheten träder in.

MÖTET MED FÖRÄLDRARNA

Inför mötet gällande orosanmälan med föräldrarna är det viktigt att ta stöd av chef och andra stödfunktioner. Genom att vi som vuxna inte fördömer viktiga personer i barnets närhet underlättar vi och minskar risken för lojalitetskonflikt. Vi behöver vara noggranna med att skilja på handling och person. Utgångspunkten i mötet med föräldrarna är att förmedla uppfattningen att alla föräldrar vill det bästa för sina barn. Det kan finnas många skäl till att den dagliga omsorgen om barnet sviktar och därmed hamnar barnets psykiska hälsa i fara.

I samtalet med föräldrarna är det viktigt att försöka få föräldrarna att förstå att det finns en oro för barnets situation och avsikten är att hjälpa och stödja barnet och familjen. Inled samtalet med att presentera de observationer som ligger till grund för er oro. Var så konkret som möjligt. Det kan vara att föräldern har kommit berusad till förskolan eller att barnet har visat upp tecken, och i så fall beskriv hur länge problemen har pågått. Förmedla till föräldrarna att ni upplever att barnet gör så gott det kan, och nu behövs det hjälp för att komma ur svårigheterna. Fråga föräldrarna om vad de tänker om det ni berättat, om de delar oron?

Om barnet självt har berättat att föräldern eller föräldrarna använder berusningsmedel på ett sätt som skapar problem för barnet, så informera om det innan föräldrarna ombeds att komma med idéer om vad som ligger bakom oron kring barnet. Informera om att en orosanmälan kommer göras till Socialtjänsten. Förskolan är skyldig att anmäla när det finns misstanke om att ett barn far illa, hänvisa gärna till den information om anmälningsplikt som föräldrarna fick vid inskrivningssamtalet. Be om föräldrarnas synpunkter och fråga hur de kommer att bemöta barnet efteråt.

Hjälp föräldrarna att inta barnperspektivet. Stötta föräldrarna i att hjälpa barnen med att förstå vad som sker i familjen och att vårda barnets behov.

BARN SOM VÄXER UPP MED EN BEROENDE FÖRÄLDER

Barnet är expert på sin egen situation. En orsak till att ett barn inte berättar om sin situation kan vara en rädsla att inte bli trodd. Barn i förskoleåldern lär sig att skilja mellan olika känslotillstånd. Trauman i förskoleåldern kan påverka barnets utveckling av känsloregleringen, självständighet och dess förmåga att vara nära andra människor. Barnet är beroende av pålitliga relationer med vuxna. Barn reagerar olika på den stress som de utsatts för i hemmet. Barn från familjer med missbruk har ofta brister i förmågan att hantera känslor. Andra människors känslor kommer före och barnet har inte fått tillfälle att lyssna till sina egna känslor och behov. Barnet kan få svårigheter att känna igen och skilja mellan olika känslor.

Den ångest som barnet bär kan orsaka olika typer av somatiska symtom. Barnet kan få huvudvärk, magont eller fobier. Mardrömmar kan även förekomma. Barnet förstår inte vad som händer med föräldern och kan inte skilja ut vad som är föräldern och vad som är missbruket. Barnet försöker fundera ut lösningar till familjens situation.

Vanliga känslor hos barnen är hjälplöshet, besvikelse och maktlöshet.

Barnet känner sig maktlös att förändra situationen hemma och besviken över att inte kunna lita på föräldern. Ofta visar barnet misstro mot omgivningen, eftersom de lärt sig att inte lita på någon, inte ens sig själv. Ensamhet är någonting som drabbar de flesta av dessa barn. Barnet lider av både fysisk och psykisk ensamhet. Barnet vågar oftast inte prata med föräldern om sina problem, då de är rädda att föräldern börjar dricka igen. Ofta har barnen varit med om våld inom familjen. Att se våld kan vara lika traumatiskt för barnen som att själva bli utsatta för det.

Barnets sårbarhet, ålder och missbrukets omfattning, familjens sammansättning har betydelse för hur omfattande konsekvenserna blir för barnet. Förskolebarn som far illa kan förutom synliga fysiska skador

ha beteendeförändringar såsom utåtagerande eller passivitet, social omognad eller ha ett ansvarstagande som inte är adekvat för sin ålder. Dålig hygien, ovårdade kläder, försenad språkutveckling, nedstämdhet, ångest, sömnsvårigheter och psykosomatiska symtom kan förekomma.

Missbruk påverkar familjens omvårdnad och ett barn kan vara mycket hungrigt på förskolan, speciellt efter helgen. De kan även vara trötta och smutsiga efter helgen när de kommer till förskolan. Barnet kan även visa andra sidor som att vara ovanligt tystlåten, blyg, snäll eller alltför ansvarsfull. Ett förskolebarn i 4-5 års ålder kan vara en väldigt ansvarstagande person som sätter andras behov framför sina egna. Ofta försöker barnet skydda sina föräldrar, och i tidig ålder tar de stort ansvar för föräldern. Barnet kan t ex vara hyper observant när föräldern kommer för att hämta barnet från förskolan.

Många spädbarn och förskolebarn som får illa visar inga tydliga tecken alls till en början, trots att deras hälsa och utveckling riskerar att ta skada. Hjärnans utveckling påverkas långt innan barnet visar upp något tecken eller symtom. Barn som hålls hemma från förskola i perioder kan vara utsatta för omsorgssvikt. Barnet kan hållas hemma på grund av att föräldern ”behöver ha barnet hos sig” eller inte har förmågan att ta barnet till förskolan. Barn som försummas kan sakna rutiner och barnets dagliga liv brukar präglas av en oförutsägbarhet.

SYMPTOM

Barn reagerar olika på stress i hemmet, beroende på deras biologiska, psykologiska och sociala faktorer, vilket gör att signalerna som barnet visar upp i förskolan kan variera mycket mellan olika barn. Symtom som spädbarnet kan visa på förskolan som kan tyda på alkoholproblem i hemmet är att barnet har sömn, matstörningar eller att de är sena i kroppsutvecklingen.

Tecken på känslomässig otillgänglighet i föräldra-barn relationen

- Barnet blir känslomässigt avvisat av föräldern.
- Barnet ignoreras aktivt av föräldern
- Föräldern hotar barnet med ”förlust av kärlek” och/eller att barnet kommer mista viktiga relationer
- Föräldern/föräldrarna hotar gå ifrån eller lämna bort barnet
- Barnet hotas med våld/stryk
- Barnet beskrivs på ett kränkande sätt
- Föräldern/föräldrarna förhåller sig i perioder direkt fientligt till barnets behov

- Barnets föräldrar är bara i begränsad omfattning i stånd till att reagera på barnets känslor och signaler
- Vid upprepade tillfällen avvisar föräldern/föräldrarna barnet eller svarar inte adekvat på dess kontaktförsök vid upprepade tillfällen visar föräldern/föräldrarna att den/de inte förmår att möta barnet ”på dess nivå”

Tecken på försummelse

- Barnet hålls i perioder hemma på grund av att föräldern ”behöver ha barnet hos sig”
- Barnet blir aktivt hindrad samvaro med andra barn och/eller andra vuxna
- Barnet passas av ett stort antal skiftande eller tillfälliga vuxna
- Barnet blir ofta passat av större syskon eller av andra barn
- Barnet har varit med om att förälder/föräldrarna misshandlats eller åsett annat våld i hemmet
- Barnet har ofta passats av personer som varit påverkade av alkohol, narkotika eller psykofarmaka
- Barnets dagliga liv är präglad av oförutsägbarhet

Tecken på fysisk vanvård

- Barnet får skrika väldigt länge innan det tas upp
- Byts inte på som det skall
- Verkar smutsigt och luktar illa
- Har inte för årstiden adekvat klädsel
- Verkar ovanligt hängig och trött
- Går inte upp i vikt, utan att det finns någon organisk orsak
- Blir lämnat ensam utan vuxen tillsyn
- Hämtas inte från förskolan
- Får för lite eller endast oregelbundet mat
- Får för mycket mat
- Föräldrarna sköter inte BVC kontrollerna och/eller går inte till doktorn med barnet vid sjukdom

Kroppsliga tecken på fysiska övergrepp

- Brott på armar, ben, revben, huvud och dylikt
- ”Oförklarliga” blåmärken
- ”Oförklarliga” brännsår
- Märken efter människobett, märken efter fysisk bestraffning
- ”Oförklarliga” rodnader och irriterade hud partier
- Rivmärken eller hud avskrapningar kring mun, läppar, ögon eller genitalier.

VAD RISKERAR BARNET?

0-6 år

- Anknätnings och tillhörighetsstörning
- Passiv, apatiskt beteende
- Varierande temperament
- Skuld och skamkänslor
- Sömnsvårigheter och matproblem
- Depression
- Agerar förälder åt sin egen förälder
- Förnekar sina egna behov och känslor
- Kamratproblem
- Social isolering

Barnen har ofta dessa problem:

- Svårt att koncentrera sig på sina uppgifter
- De är trötta
- De har svårt att komma i tid
- De har svårt att fungera jämnt
- De verkar nedstämda och initiativlösa
- De tycker sig stå utanför det sociala samspelet
- De överreagerar känslomässigt i vanligen bagatellartade situationer
- Oro vid stängningsdags, söker sig till vuxna

Det bör finnas en uppmärksamhet på att barn som upplever missbruk i hemmet också kan vara utsatt för fysisk misshandel och/eller sexuella övergrepp.

STÄRKA BARNET I FÖRSKOLAN

Barn från familjer med missbruk behöver få hjälp med att förstå sig själv, sina reaktioner och rollen i sitt egna liv. Barnen behöver mycket ordning och struktur i sin vardag, då hemmet inte kan erbjuda detta är det viktigt att personalen på förskolan gör allt för att tillfredsställa dessa behov.

Detta kan personalen göra genom bland annat regelbundna samtal med barnet. Förskolepersonalen kan hjälpa till att avdramatisera den tabu som förknippas med många av de livssituationer som barnen befinner sig i till exempel föra samtal kring missbruk, berätta historier, läsa barnböcker om ämnet och skapa rollspel. Detta ger en förståelse för barnet. Sagor är

ett bra sätt för barnen att bearbeta svåra saker i livet. Genom sagan kan barnet möta livets verklighet och bearbeta det som känns skrämmande och svårt att hantera. När man genom sagorna pratar om alkoholmissbruket får barnen möjlighet att prata om sina egna erfarenheter genom sagogestaltningen. Genom sagofigurerna kan barnet prata om känslor som annars är svåra att diskutera. Känslösagan måste ha ett lyckligt slut så att barnet får en tilltro till livet trots alla hemska saker som har hänt. Förskolebarn återupprepar ofta traumatiska händelser i sina lekar. Barns reaktioner kan variera från påtagliga beteende eller kroppsliga symtom till att de är högpresterande och utåt sett välanpassade.

BARNOMBUD INOM FÖRSKOLAN

Under projektets gång har det upptäckts ett behov av en fungerande informationskanal. För att minska avståndet mellan förskola, socialtjänst och andra aktörer så behövs det en naturlig brygga mellan dessa. Barnombud behövs i samtliga verksamheter som är i kontakt med barn. Barn i sig själva är en faktor som stödjer barnombudens funktion, barns utsatthet är tydlig. Barnombudens roll blir att stärka minderåriga barns situation. Barnombuden agerar som en stödfunktion vid misstankar om att ett barn far illa och ska kunna hänvisa vidare för hjälp och stöd. Inom förskolorna så ska Barnombuden verka för att barnperspektivet stärks i arbetet på förskolan och att barnens behov uppmärksammas.

Det är inte tänkt att barnombuden ska stå för stödarbetet kring barnen ensam, utan barnombudens roll är att uppmärksamma barnets situation och påminna pedagogerna om att ha barnets fokus och rättigheter som utgångspunkt samt bistå med kunskap och inspiration.

Barnsamordnare

Ansvarig för barnombuden är barnsamordnaren. Barnsamordnarens roll är att vara till stöd för barnombuden och sammankalla dem två gånger per termin till Barnombudsmöte. Det är barnsamordnarens uppgift att boka in föreläsare alternativt bestämma tema för diskussion vid träffarna. Barnsamordnaren ska samla in och delge ny forskning och nya rön till Barnombuden.

Barnombud och barnsamordnare ska verka för att barnperspektivet stärks.

ERSTA VÄNDPUNKTEN

För vissa barn är det som borde vara det tryggaste det mest otrygga. Barn som far illa när någon i dess närhet missbrukar alkohol, tabletter eller droger, behöver upptäckas så tidigt som möjligt. Till Ersta Vändpunkten kan du vända dig till om du har frågor som rör missbruksproblematik. Verksamheten är till för dig som anhörig samt om du är verksam i miljöer där barn vistas. Alla som arbetar på Vändpunkten har tystnadsplikt. Vid kännedom om eller misstanke att ett barn far illa upphör vår tystnadsplikt och anmälningskyldigheten träder in.

Vändpunkten kan erbjuda dig:

- Gruppverksamhet/pedagogiska program från 4 år och uppåt.
- Rådgivning
- Familjesamtal
- Beardslee familjeintervention
- Krisstöd
- Handledning
- Psykoterapi
- Sommarläger
- Chatt och rådgivning på nätet

Ring eller maila oss så bestämmer vi tillsammans vilken hjälp som passar bäst.

Tel. 08-714 62 16

vandpunkten@erstadiakoni.se

Mer information om oss finns på vår hemsida www.erstavandpunkten.se

Vill ni få kontakt med oss som har arbetat med projektet:

Bo Blåvarg, Jeanette Haglund Svensson & Oskar Palmbäck

Tel. 08-714 66 33

E-post: bo.blavarg@erstadiakoni.se

jeanette.h.svensson@erstadiakoni.se

oskar.palmback@erstadiakoni.se

Ersta Vändpunkten är ledande inom landet på området stöd till närstående till missbrukande och beroende. Verksamheten har funnits i över 25 år och är en del av Ersta diakoni som är en ideell förening som bedriver sjukvård, sociala verksamheter, utbildning och forskning professionellt och non-profit.

Projektet finansieras av Markus & Amalia Wallenbergs minnesfond & Maria Högalid Sjukvårdsförvaltning.

REFERENSER

- Frid A Hansen (red)**(2012) ”Barn i familjer med missbruksproblem”. Bokförlaget Studentlitteratur. Lund.
- Magne Raundalen & Jon-Håkon Schultz** (2010) ”Kan vi prata med barn om allt?- de svåra samtalen”. Bokförlaget Studentlitteratur. Lund.
- Rädda Barnen** (2012) ”När man misstänker att barn far illa- en studie av hur professionella inom BVC, förskola och skola förhåller sig till anmälningsplikten”.
- Petter Iwarsson** (2011) ”Samtal med barn och ungdomar”. Bokförlaget Gothia förlag AB. Stockholm.
- Dyregov** (1997) ”Barn och trauma”. Bokförlaget Studentlitteratur. Stockholm.
- www.barnperspektivet.se
- Bengtsson och Gavelin** (1996) ”Familjer och missbruk”. Bokförlaget Liber AB. Stockholm.
- Killén.K.** (1999) ”Svikna barn-om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen”. Bokförlaget Wahlström & Widstrand. Stockholm.
- M. Jansson, A-M Larsson, C. Modig** (2011) ”Mod & Mandat- ny lagstiftning stärker barn som anhöriga. Har vi modet att möta dem?” Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Stockholm.
- K. Lundén** (2010:5) ”Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn”. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Stockholm.
- Skolverket** (2000) ”Beredd på det ofattbara”. ISBN 91-89313-94-5
- Socialstyrelsen** (2009) ”Barn och unga i familjer med missbruk- vägledning för socialtjänsten och andra aktörer”. ISBN 978-91-86301-74-3
- Socialstyrelsen** (2013) ”Barn som far illa eller riskerar att fara illa”. ISBN 978-91-7555-102-9
- Hälso- och sjukvårdsnämnden** (2012) ”Barn som är närstående till vuxna patienter- vägledning, checklista och kunskapsunderlag. HSN 1209-1061

Förslag på litteratur:

”Samtal med barn”

Skriven av: Haldor Ovreeide

Utgiven av: Studentlitteratur.se

”Om barnen i missbrukets skugga”

Skriven och utgiven av: Alkoholkommittén

”Känner du någon med alkoholproblem?”

Skriven av: Isabella Iverus

Utgiven av: VIVA

”Kidnappad hjärna”

Skriven av: Miki Agerberg

Utgiven av: Studentlitteratur.se

”Flodhästen i vardagsrummet”

Skriven av: Tommy Hellsten

Utgiven av: Verbum

”Våga fråga, våga lyssna, våga agera!”

Skriven av: Madeleine Pousette

Utgiven av: SKL Kommentus

Barnböcker:

”Hjälp min pappa är sjuk”

Skriven av: Jonny Karlsson & Lycka By Lisen

Utgiven av: Minbok.nu (förlag och tryckeri)

”Sagan om den konstiga soppan”

Skriven av: Helga Henschen, Karin Olelind

Utgiven av: Rädda barnen

”Kungen av Upp och Nerlandet”

Skriven av: Ulla Zetterlind & Peder Osterkamp

Utgiven av: Ulla Zetterlind förlag

”Lämnad först, hämtad sist, men älskad mest”

Skriven av: Jenny Backryd, Hanna Norman & Minna

Ridderstolpe

”Hurrraa!! Alla barns rätt”

Skriven av: Pernilla Stalfelt

Utgiven av: Föreningen Läsrörelsen

DVD:

”Vad ska du dricka när du blir stor?” – Statens Folkhälsoinstitut

”Jag sa att jag hade en mardröm” – Sveriges Kvinno- & Tjejjourers Riksförbund

Nätet:

www.youtube.com Sökord Ersta Vändpunkten

www.drugsmart.com

